

Edition Wilhelm Furtwängler – The complete RIAS recordings

aud 21.403

EAN: 4022143214034

OPUS.24 (Folke Freund - 2009.10.01)

Nostalgin var bät tre förr
Wilhelm Furtwängler

»egentligen är jag tonsättare« är ett av den klassiska musikvärldens dråpligaste citat. Han skrev visserligen tre symfonier, en eklektisk pianokonsert och två sonater för violin och piano, »Kapellmeister-Musik«, ihågkommen av få. Men det är som dirigent vi minns Wilhelm Furtwängler (1886–1954), en av 1900-talets största, för många lysnare den störste. Här om vittnar de olika sällskap i världen som förvaltar hans musikaliska kvarlåtenskap, bland annat i Tyskland, England, Frankrike, USA och Japan.

Under åren 1922–45 och 1947–54 ledde Furtwängler Berlinfilharmonikerna, tidvis också Gewandhausorkestern i Leipzig, Wienfilharmonikerna och festspelsorkestern i Bayreuth. År 1936 erbjöds han att bli rivalen Arturo Toscaninis efterträdare för New Yorkfilharmonikerna, men som patriot kunde och ville han inte överge sina musiker och sin publik i Tyskland – trots den politiska situationen.

Berlinfilharmonikernas sista konsert före sammanbrottet ägde rum under andra veckan i april 1945. På programmet stod, olycksbådande, Strauss symfoniska dikt Tod und Verklärung ...

Redan 26 maj 1945 återuppstod filharmonikerna med en konsert i Titaniapalatset (en f d stor biograf). När Furtwängler ånyo stod på pulten framför sina älskade Berlinfilharmoniker, pingsten 1947, varade det ovationsartade bifallet i femton minuter! Programmet ägnades helt åt Beethoven: Uvertyren till Egmont samt femte och sjätte symfoninerna, vilka dirigenten gärna kontrasterade under en och samma konsert.

Den andra konserten i september 1947 måste betecknas som ett gripande tidsdokument: då framträdde nämligen hans gamle vän Yehudi Menuhin som förste judiske musiker åter i Tyskland i Beethovens violinkonsert, en kulturpolitisk gest som berlinarna visste att uppskatta.

Sommaren 2009 släppte skivbolaget Audite en box med tolv cd och en bonus-cd som innehåller ett samtal mellan dirigenten och tonsättaren Werner Egk och dennes elever (bland annat om uppförandepaxis avseende Trollflöjten och Bruckner). Nu har vi tillgång till den sene Furtwänglers musikaliska testamente: elva livekonserter, inspelade av RIAS (= Radion i amerikanska sektorn). Visserligen finns enstaka verk i boxen utgivna på andra skivmärken, men då är det ofta fråga om piratkopior med ytterst torftig ljudkvalitet.

Audite har för första gången kunnat använda originalbanden och med en noggrann remastring åstadkommit en oförvanskad monoklang av helt annan kvalitet än DG:s båda boxar från krigsåren 1942–44. Lovvärt är också att skivbolaget lyckats hålla ihop originalprogrammen, även om dessa ibland ligger på två cd. De elva konserterna utgör ett koncentrat av det som Furtwängler såg som kärnan av västerländsk klassisk musik: symfonier av Beethoven (hans favorit!), Schubert, Brahms och Bruckner, därutöver Wagner (utdrag ur Tristan och Isolde, Mästersångarna och Ragnarök), Haydn-variationerna av Brahms, Strauss Don Juan, liksom uvertyrer av Gluck, Schubert, Schumann och Weber.

Värt att notera är att Mozart och Haydn inte spelades på RIAS-konserterna! Av sin tids musik ömmade Furtwängler bland annat för Boris Blacher, Paul Hindemith, och Wolfgang Fortners violinkonsert med Gerhard Taschner, tidigare BPO:s rekordunge 1:e konsertmästare.

Att Furtwänglers tolkningar av ett och samma verk kunde klinga ganska olika framgår av några inspelningar som i boxen redovisas i två versioner: Beethovens 3:a, 5:a och 6:a, Brahms 3:a och Schuberts Ofullbordade – en unik möjlighet att lära känna en dirigent som var bäst live och som var beroende av stundens ingivelse. Furtwängler var så karismatisk att orkestern »elektrifierades« bara han visade sig i dörröppningen till podiet, vilket framgår av Teldec-videon »The Art of conducting«.

Troheten mot musiken satte Furtwängler högt, men den innebar ingen underkastelse under notbilden, ty dirigenten skulle vara ett slags nyskapare. Partituret såg han inte såsom ett stelnat dokument utan som något »som blir till« och förändras under själva framförandet. Kritiker har ibland ifrågasatt hans otydliga slagteknik, lite fladdrig och vibrerande. Två exempel på att till och med hans härdade berlinare kunde feltolka en otydlig insats: i första versionen av Beethovens 5:a (25 maj 1947), sats 1, takt 21, kommer valthornen aningen för tidigt och i slutet av uvertyren till Mendelssohns Midsommarnattsdröm kommer 1:a violinerna in en takt för tidigt ...

Dynamiken inom respektive sats, spänningen mellan pp och ff och agogiken, små skiftningar i tempot, är Furtwänglers adelsmärke, de skapar förväntan hos lyssnaren, tolkningen blir aldrig enformig, monoton. Ett paradexempel från boxen är adagiosatsen i Bruckners åttonde symfoni, den får rent sakrala dimensioner, dirigenten som musikalisk arkitekt.

Klangkvaliteten i Audites RIAS-inspelningar är klar men lite vass på de första skivorna, speciellt i 1:a violinerna, men blir bättre och bättre för varje cd och är ypperlig i de sista konserterna. Kontrabasarna är magnifika. Boxen är ett absolut måste.